

Pleidooi voor de pen!

Opvattingen in de media

Eind maart 2012 werd het plan gelanceerd voor een Steve Jobsschool – ook wel iPad-school genoemd. Het gaat volgens de oprichters om veel meer dan alleen het aanbieden van schoolboeken op iPads. Het gaat om het inrichten van de hele school rondom internet en nieuwe technologie zodat kinderen die leren beheersen. De initiatiefgroep o4nt, Onderwijs voor een nieuwe tijd, pakte het groot aan en liet de woordvoering uit publiciteitsoverwegingen voornamelijk over aan Maurice de Hond. Hij houdt zich onder andere bezig met digitale ontwikkelingen en de invloed daarvan op het onderwijs. In Elsevier (april 2012) schrijft Maurice de Hond: “We vinden het nuttiger om kinderen blind te leren typen met tien vingers, dan om ze mooi te leren schrijven met een vulpen”.

Opvattingen in de praktijk

Ruim honderd jaar geleden, toen de schrijfmachine op steeds meer plaatsen zijn intrede deed, werd gedacht dat het wel snel gedaan zou kunnen zijn met de pen, omdat de teksten met de schrijfmachine snel en leesbaar geproduceerd konden worden. Toen was er nog nauwelijks sprake van het gebruik van schrijfmachines binnen het lager onderwijs. De laatste jaren zijn er grote investeringen gedaan om scholen te voorzien van computers, netwerken en software-lespakketten. Kinderen kunnen dus op school steeds meer gebruik maken van multimediale middelen. De vraag is echter of en hoe deze middelen ingezet worden en of de computer ook ingezet wordt als tekstverwerker. Het ziet ernaar uit dat dit bij de iPad-school gaat gebeuren, maar is dit ook altijd wenselijk?

Opvattingen in de theorie

Handschrift is een basisvaardigheid. Het is een leervoorwaarde die het kind bij alle vakken nodig heeft voor het produceren van tekst (inclusief cijfers) met als doel gegevens herkenbaar vast te leggen, te bewaren of over te brengen. Het produceren van tekst kan ook digitaal gebeuren. Handschrift vormt een middel bij een taak en heeft een dienende functie. Om handschrift als middel te kunnen inzetten, zal het in de aanleerfase als doel moeten dienen (Commissie Meijerink, 2012, p.70).

Als er vanuit wordt gegaan, dat bij het vak Handschrift zowel aandacht moet zijn voor het schrijven met de pen, als met het toetsenbord, rijst de vraag of er aan beide vaardigheden tegelijkertijd aandacht moet worden besteed. Uit onderzoek blijkt dat er een verschil bestaat tussen schrijven met de pen en schrijven met het toetsenbord in de aanleerfase van het lezen. “Het is aangetoond dat lezen en schrijven multimodaal worden aangeleerd en gerepresenteerd. Het schrijven van letters geeft een significant betere herkenning bij het lezen dan het typend leren van letters. Ook de spelling van eenvoudige woorden is significant beter door deze schrijvend te oefenen, dan door deze te oefenen met behulp van kaartjes of een computer bij kinderen uit groep 3” (Overvelde, 2011, p.10). Uit eerder onderzoek (Longcamp, 2005) is al gebleken dat het motorische geheugen het visuele geheugen ondersteunt. Het schrijven met de pen heeft grote voordelen bij het leren lezen, omdat de letters dan eerder en beter worden herkend, dan wanneer dit met het toetsenbord gebeurt.

Opvattingen van de basisschool en de pabo

Binnen het kader van de masteropleiding “Leren en Innoveren”, is een collectief praktijkonderzoek gedaan naar de spanning tussen de computer en het handschriftonderwijs. Wat is de huidige stand van zaken met betrekking tot het gebruik van pen en toetsenbord? Kan het toetsenbord de pen vervangen bij het verwerken van alle schriftelijke gegevens?

Door middel van vragenlijsten, die zijn ingevuld door pabo studenten en leerkrachten in het basisonderwijs, is informatie verzameld over de huidige situatie op de (stage)scholen ten aanzien van schriftelijke taken. Daarnaast is kennis verkregen over de wensen die studenten en leerkrachten hebben ten aanzien van het handschriftonderwijs en de manier waarop studenten hun schriftelijke gegevens verwerken.

Gebleken is dat op de basisschool de schriftelijke gegevens zoals het maken van invulopdrachten voor vrijwel alle vakken met (vul)pen of potlood geschreven worden. De computer wordt, als tekstverwerker, nog weinig ingezet.

Vrijwel alle studenten schrijven de aantekeningen op de pabo met een pen. Voor het maken van werkstukken en verslagen blijkt een computer het ideale instrument. De wensen van (aanstaande) leerkrachten ten aanzien van het handschriftonderwijs op de pabo zijn helder. Vrijwel alle respondenten hebben aangegeven dat studenten op de pabo moeten leren hoe zij kinderen schrijfles moeten geven, omdat dit in de praktijk nodig is. Daarnaast vinden vrijwel alle respondenten dat de studenten moeten leren hoe zij op het (digi)bord moeten schrijven en dat studenten kennis moeten maken met de theorie en de didactiek van het handschriftonderwijs. Meer dan de helft vindt bovendien dat toetsenbordvaardigheid onderdeel moet zijn van het curriculum.

Opvattingen van basisschoolkinderen

Om erachter te komen of kinderen in het basisonderwijs het belangrijk vinden dat zij (leren) schrijven met een pen, zijn er groepsinterviews afgenomen bij kinderen uit de groepen 3 tot en met 8. Alle kinderen zien zeker het nut van het (leren) schrijven op school en ‘vertalen’ dat op hun eigen manier:

“Als je niet kunt schrijven, dan moet je alles onthouden en dan moet ik steeds naar de juf toe om te zeggen wat ik weet en dan moet de juf dat weer onthouden”.

“Bij alle vakken moet je schrijven, dus het is belangrijk dat je dat kunt”.

Opvallend is dat de kinderen het gebruik van de computer bij het maken van schriftelijke taken uit zichzelf helemaal niet opnoemen. Pas als de interviewers er heel expliciet naar vragen, komen er een paar reacties:

“We gebruiken de computer heel soms als we rekensommetjes moeten maken of spelling en andere werkjes moeten we altijd in ons (werk)schrift schrijven”.

“We doen alleen spelletjes op de computer”.

“We doen bijna niets met de computer”.

De kinderen uit groep 8 denken dat je in het voortgezet onderwijs ook heel veel moet schrijven. Op de vraag of het ook mogelijk zou zijn om de aantekeningen op de laptop te maken, komen de volgende antwoorden:

“Ik denk niet dat dat mag, want de leraar wordt steeds gestoord van al die geluidjes, al dat getik op het toetsenbord, daar word je gek van (tik, tik, tik...)”.

“Ik denk ook niet dat dat mag, omdat sommige kinderen misschien hele andere dingen aan het doen zijn, bijvoorbeeld een spelletje spelen of op internet kijken”.

“Ik denk ook niet dat het mag, omdat de leraar niet weet of de kinderen wel luisteren, omdat hij ze niet kan zien als ze achter het scherm zitten”.

Opvattingen vanuit het onderzoek

Uit het collectief praktijkonderzoek is duidelijk geworden, dat op dit moment de schriftelijke taken in het basisonderwijs voornamelijk met een pen worden geschreven.

Vanuit de theorie is duidelijk geworden, dat in de aanleefase van het leren lezen, het van groot belang is dat kinderen hierbij schrijven met een pen. Het schrijven met een pen heeft namelijk grote voordelen bij het leren lezen, omdat de letters dan eerder en beter worden herkend, dan wanneer dit met het toetsenbord gebeurt.

De initiatiefnemers van de iPad-school, zijn blijkbaar niet op de hoogte van het belang van het schrijven met de pen bij het leren lezen in groep 3. In augustus 2013 willen zij starten met drie tot vijf Steve Jobsscholen verspreid over het hele land. Zij willen hierbij beginnen met de groepen 1 tot en met 3. Deze kinderen zullen bij het leren lezen niet schrijven met een pen, omdat de oprichters het belangrijker vinden dat de kinderen blind leren typen met tien vingers, dan dat ze mooi leren schrijven met een vulpen.

Vanuit de theorie is het ook duidelijk geworden, dat kinderen pas kunnen leren blindtypen vanaf groep 7. Het typen moet eerst worden aangeleerd als vaardigheid en pas wanneer dit goed is geautomatiseerd kan het adequaat worden ingezet voor het produceren van teksten. Er wordt aangeraden kinderen te laten schrijven met de pen zolang de schrijfsnelheid van een kind hoger is dan de typesnelheid (Overvelde, 2011, p. 12).

Ook in het vervolgonderwijs wordt er op kleine schaal al gewerkt met een iPad in de klas. Voorlopig lijkt het dat de iPad een prima vervanger is van het boek, maar dat de leerlingen daarnaast veelal schrijven met een pen.

Opvattingen van de auteur

Ik ben van mening dat het geen optie is om het leren schrijven met de pen te vervangen door het leren typen. Kinderen moeten leren schrijven met de pen op de basisschool vanaf groep 3 en pas vanaf groep 7 de vaardigheid van het blindtypen aanleren. Schrijven en typen zijn verschillende vaardigheden, die beide moeten worden aangeleerd en geautomatiseerd, maar wel in verschillende ontwikkelingsfasen.

Ook in de 21^e eeuw kunnen wij niet zonder pen!

Literatuur

Commissie Meijerink . (2012). *Een goede basis. Advies van de Commissie Kennisbasis Pabo* HBO-raad, vereniging van hogescholen. Den Haag.

Longcamp, M & Velay J.L. (2005). The influence of writing practice on letter recognition in preschool children: A comparison between handwriting and typing. *Acta Psychol*; 119:67-79.

Noort, van W. (2012). De mens achter Steve Jobsscholen. 'Leren met apps'. *Elsevier*, 7april 2012, 79.

Overvelde, A. (2011). *Evidence Statement 'motorische schrijfproblemen bij kinderen'*. KNFG, Amersfoort, de Gans.

Over de auteur

José Riepstra-Smit is werkzaam als handschriftdocent op de hogeschool iPabo in Amsterdam. Tevens is zij coördinator van de Post-HBO opleiding "Schrijven met Pen en Toets".